

Gospodarstwa agroturystyczne w konfrontacji z urlopowiczem niepełnosprawnym

Karol Król
Koło Naukowe Ekonomistów
Sekcja Ekonomiki Rolnictwa
opiekun naukowy: dr Tomasz Wojewodzic

Niepełnosprawność jest zjawiskiem wielopłaszczyznowym i wielowymiarowym, dotyczącym różnych sfer życia. Może być trwała obejmująca znaczną część lub całe życie jednostki. Może być okresowa – po odpowiedniej terapii czy interwencji specjalistycznej rokująca całkowity lub częściowy powrót do sprawności. Może być jedną z cech życia człowieka mniej lub bardziej zmieniającą jego warunki osobiste, możliwości zawodowe i szansę na samorealizację w społeczeństwie [Bartnikowska, Żyta 2007, s. 7].

Niepełnosprawność dotyka człowieka od początków istnienia rodzaju ludzkiego. Jest zjawiskiem dynamicznym i rozwojowym – zmienia się podejście do człowieka niepełnosprawnego i jego możliwości, do edukacji i rehabilitacji. Zmienia się zakres oferowanego wsparcia psychicznego, społecznego, materialnego (...) Nadal jednak niepełnosprawność jako synonim choroby, ograniczeń, porażki życiowej stanowi źródło lęku współczesnego człowieka [Bartnikowska, Żyta 2007, s. 7].

Niepełnosprawność to ciągle temat „niewdzięczny”. Narażony na wiele niebezpieczeństw w ukazaniu życia i potrzeb ludzi z niepełnosprawnością, (...) bo ludzie mówią, że osoby niepełnosprawne są nieporadne, głupie, gorsze, nie są aktywne, a ja się z tym nie zgadzam, bo ja dobrze funkcjonuję, (...) bo ja normalnie żyję, dostałam się na studia jestem aktywna (Ewa¹, lat 21 – lekki zespół Turnera). Mimo, że temat ten coraz częściej jest obecny w mediach (najczęściej niepełnosprawność przedstawia się jako przykład niezwykłego heroizmu, podkreślając niezwykłość osób nią dotkniętych i ich rodzin, bądź jako obraz ludzi wymagających szczególnego wsparcia budzących nasze współczucie i litość), stosunkowo rzadko podejmowany w sposób profesjonalny, rzeczowy, pozbawiony otoczki taniego sentymentalizmu bądź sensacji [Bartnikowska, Żyta 2007, s. 8].

Dla jakości życia nie powinna mieć znaczenia sprawność człowieka lub jej brak. Zakładając, że możliwość mieszkania, samodzielnego funkcjonowania w mieście nie zależy od sprawności człowieka, lecz od dostępności miasta (wsi, terenów podmiejskich – przypis autora) i jakości zastosowanych rozwiązań, przenosimy ciężar niepełnosprawności z jednostki na całe środowisko [Charytonowicz, Lewandowski, Witczak 2004, s. 77].

Widać to w założeniach modelu społecznego, gdzie uznano, że niepełnosprawność jest wynikiem ograniczeń, utrudnień, jakich doświadczają osoby niepełnosprawne związane z indywidualnym uprzedzeniem, utrudnionym dostępem do budynków użyteczności publicznej, np. szkół, kin, parków, cmentarzy; jak również niemożliwością skorzystania z niedostosowanych systemów komunikacji zbiorowej [Charytonowicz, Lewandowski, Witczak 2004, s., 77]. „Jeżeli (...) chcemy realistycznie rozważać kształt środowiska, które budujemy na potrzeby ludzi, musimy brać pod uwagę potrzeby i możliwości osób niepełnosprawnych” [Syrekus 1984, s. 639-640].

Pierwsza – podstawowa – przeszkoda utrudniająca niepełnosprawnym życie to bariery architektoniczne. Brakuje przystosowanych mieszkań (metr kwadratowy takiego lokum jest o wiele droższy od „zwykłego”), miejsc pracy, środków komunikacji miejskiej. W Warszawie samochód zaadaptowany do transportu niepełnosprawnych trzeba zamówić z kilkudniowym wyprzedzeniem. Według polskiego prawa w stupokojowym hotelu tylko jeden pokój

¹ Bartnikowska U., Żyta A. (2007) *Integracja społeczna – blaski i cienie* [w:] *Żyjąc z niepełnosprawnością – przeszłość, teraźniejszość i przyszłość*, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń, s. 87

powinien być dostosowany do potrzeb niepełnosprawnego, dlatego najczęściej buduje się hotele z 99 pokojami... [Nocuń M., 2007, s. 37].

Dla większości użytkowników „przestrzeni publicznej” wysoki krawężnik, dziura w chodniku, wąskie drzwi są szczegółami, do których nie przywiązuje się większej uwagi. Tymczasem dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich, schody, podesty, znaczne różnice poziomów to przeszkody zamykające praktycznie dostęp do wielu miejsc (...) Bariery architektoniczne występują na ulicach, w budynkach użyteczności publicznej, w budynkach mieszkalnych. Do najczęściej występujących należą: wysokie krawężniki, strome zjazdy, schody, wysokie progi, krzywe i dziurawe chodniki, zbyt wysoko umieszczone aparaty telefoniczne, drzwi otwierające się na zewnątrz, drzwi obrotowe, wąskie klatki schodowe, niedostosowane toalety. [Zętar 2004, inaczej. 39]. Nie inaczej jest z gospodarstwami agroturystycznymi...

Wyniki przeprowadzonej przez „Gazetę Wyborczą”, fundację DOM DOSTĘPNY i wydawnictwo MURATOR ankiety² na temat sytuacji osób niepełnosprawnych i możliwości adaptacji mieszkań do ich potrzeb obnażają dramatyczny obraz warunków ich życia, zwłaszcza w budynkach wielorodzinnych. Z ankiety wynika, że: 58,6 % osób niepełnosprawnych mieszka w blokach wybudowanych przed 1994 r.; 11,4 % w starych kamienicach; 80 % osób poruszających się na wózkach mieszka w mieszkaniach do tego nieprzystosowanych (tab. 1 i 2); tylko połowa osób niepełnosprawnych może wykonywać podstawowe czynności domowe samodzielnie.

Tabela 1. Udogodnienia i bariery architektoniczne w budynku

Udogodnienia w budynku		
	TAK (%)	NIE (%)
Bezpośredni podjazd pod klatkę schodową	13,7	86,3
Drzwi wejściowe na klatkę schody szerokości wózka	20	80
System pochylni i podjazdów	2,9	97,1
Windy z szerokimi drzwiami	5,6	94,4
Poręcze przy schodach	19,5	80,5
Inne...	6,8	93,2

Źródło: Polskie bariery; raport z badań [Omelańczuk 2002, s. 4]

Tabela 2. Udogodnienia i bariery architektoniczne w mieszkaniu

Udogodnienia w mieszkaniu		
	TAK (%)	NIE (%)
Wyrównany poziom progów i posadzek	47,5	52,5
Wystarczająco szerokie trasy komunikacyjne	23,3	76,7
Antypoślizgowa podłoga	11,5	88,5
Szersze od wózka drzwi	27,1	72,9
Drzwi przesuwane	5,9	94,1
Poręcze i uchwyty przy drzwiach zamiast klamek	4,9	95,1
Okna na wysokości dostosowanej do wózka	7,6	92,4
Inne...	6,7	93,3

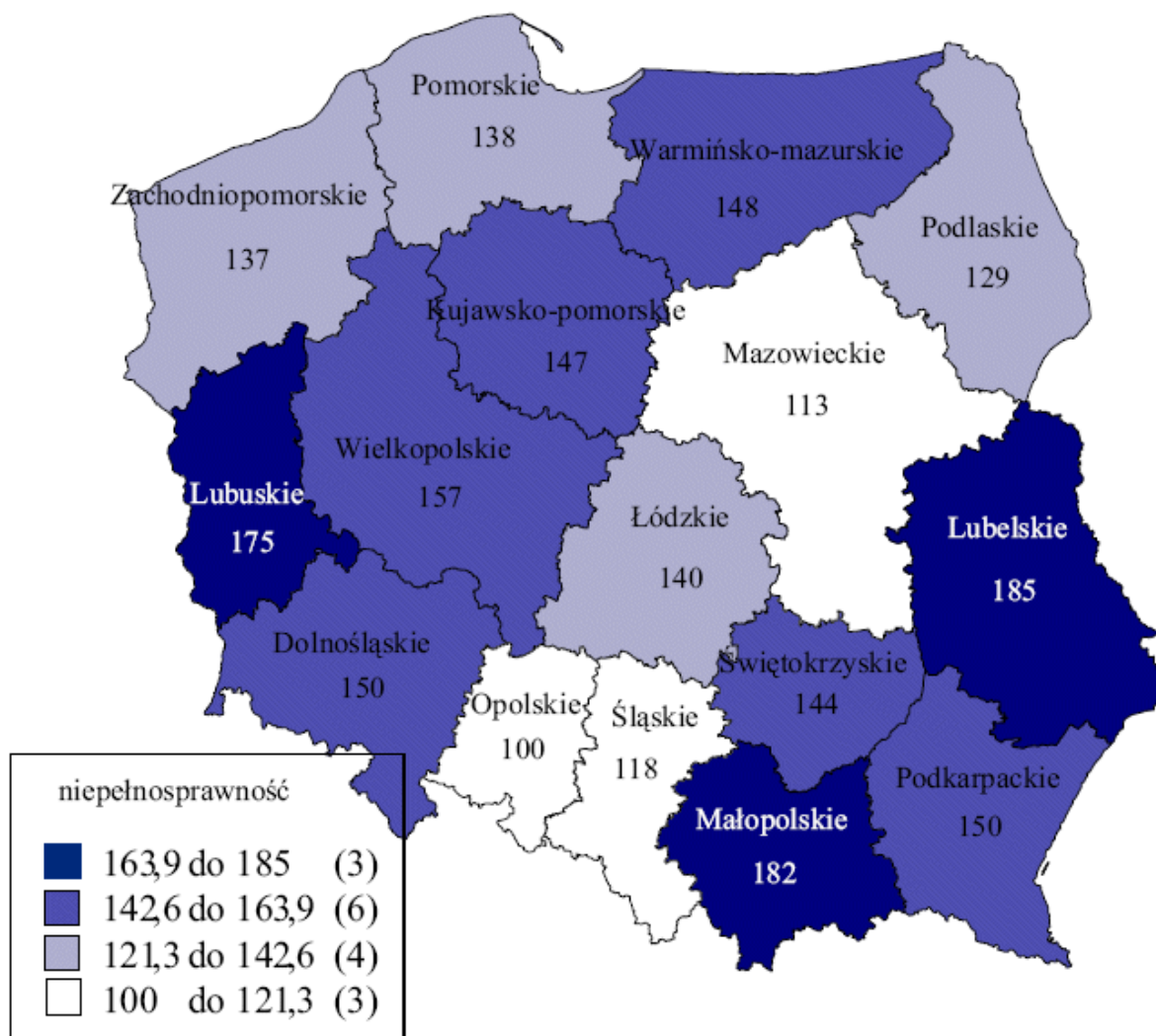
Źródło: Polskie bariery; raport z badań [Omelańczuk 2002, s. 4]

² Program „Dom bez barier”, ankieta dla osób niepełnosprawnych z dysfunkcją kończyn dolnych; DOM nr 14 dodatek do Gazety Wyborczej nr 80, wydanie waw z dnia 04/04/2001, str. 8.

Najłatwiej dostać się dziś do McDonald'sa, Galerii Centrum i... hipermarketów. W tych ostatnich trasy komunikacyjne płaskie i równe, ale raczej ze względu na wózki, w których wywozi się zakupy. Przy okazji mogą skorzystać niepełnosprawni, dość rzadko zresztą tu widywani (...) [Zętar 2004, s. 39].

Narodowy Spis Powszechny przeprowadzony w 2002 roku w Polsce wykazał, iż w naszym kraju żyje 5 milionów 456 tysięcy niepełnosprawnych, co stanowi 14,3 % całego społeczeństwa (co siódmy mieszkaniec Polski jest niepełnosprawny; rys. 1). Główny Urząd Statystyczny definiuje osobę niepełnosprawną jako taką, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony (tzw. niepełnosprawność prawna – dotyczy 4,3 % ludności) lub jako osobę bez orzeczenia, lecz odczuwającą ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku, np. w zabawie, nauce, pracy czy samoobsłudze (tzw. niepełnosprawność biologiczna – dotyczy 2,6 % ludności).

Rysunek 1. Częstość występowania niepełnosprawności (niepełnosprawni na 1000 mieszkańców)

Źródło: Osoby niepełnosprawne i ich gospodarstwa domowe 2002, (2003), pod redakcją Haliny Dmochowskiej, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, s. 25

Wśród licznej populacji osób niepełnosprawnych znaczącą grupę stanowią osoby dorosłe³. Pojęcie dorosłości różni się w zależności od czasu, kultury, okresu dorosłości (...) Dorosłość często rozpatrywana jest jako faza życia zdeterminowana przez wcześniejsze etapy rozwojowe (...) [Stochmiałek 1997, s. 383]. Problemy osób dorosłych z niepełnosprawnością dość rzadko podejmowane były przez pedagogikę specjalną, skupiającą się głównie na dzieciach i młodzieży (...) Analizując publikacje poświęcone dorosłym osobom z niepełnosprawnością można dostrzec dość częste ujmowanie ich problemów w kontekście barier utrudniających ich integrację ze społeczeństwem. Analizowane są bariery zdrowotne, architektoniczne, problemy z zatrudnieniem i dostępem koedukacji (...) [Ostrowska 1994; Nowak 1999].

Współczesny świat zmierza w kierunku gospodarki opartej na informacji. Informacją jest każdy czynnik, dzięki któremu obiekt odbierający go może polepszyć swoją znajomość otoczenia i bardziej sprawnie przeprowadzić celowe działanie. Szczególnie istotną rolę odgrywa ona w życiu osób niepełnosprawnych. Różnorodność rodzajów informacji, ich form, nośników, jak i również konieczność dostosowania ich specyfiki do typu i stopnia niepełnosprawności oraz niezbędność uwzględniania wszystkich potrzeb i przejawów życia powoduje olbrzymią rozległość obszaru wykorzystania informacji [Lecewicz-Bartoszewska, Lewandowski 2004, s. 7].

Systemy informacyjne mogą i powinny wspomagać wszelkie potrzeby życia osób niepełnosprawnych. Zasadniczym problemem niepełnosprawnych jest ogrom różnorodnych barier utrudniających im przede wszystkim integrację społeczną. W takiej sytuacji nie do przecenienia znaczenie, potwierdzone badaniami, ma możliwość korzystania z Internetu [Szweda 2004, s. 13].

Materiały i metody

Celem badań było określenie „podejścia” mieszkańców gospodarstw agroturystycznych do klientów niepełnosprawnych oraz określenie stopnia przygotowania i przystosowania budynków mieszkalnych jak i ich otoczenia (udogodnienia i bariery⁴) do potrzeb osób niepełnosprawnych – w tym przypadku osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim.

W badaniu użyto odpowiednio zredagowanej wiadomości e-mail⁵. Przed przystąpieniem do „właściwej części” badań, zebrana została baza adresów e-mail w liczbie 150 sztuk, po 50 adresów e-mail z objętych badaniami województw – małopolskiego, podkarpackiego oraz warmińsko-mazurskiego. Adresy e-mail wyszukiwane były na zebranych wcześniej internetowych witrynach gospodarstw agroturystycznych położonych na

³ Natężenie zjawiska niepełnosprawności nasila się wraz z wiekiem. Blisko 60 % spośród osób niepełnosprawnych stanowią osoby w wieku poprodukcyjnym [Niepełnosprawność w Spisie Powszechnym 2002; Osoby niepełnosprawne i ich gospodarstwa domowe 2002; s. 23; <http://www.stat.gov.pl>; dostęp z dnia 19 lutego 2008].

⁴ Bariery architektoniczne występują na ulicach, w budynkach użyteczności publicznej, w budynkach mieszkalnych. Do najczęściej występujących należą: wysokie krawężniki, strome zjazdy, schody, wysokie progi, krzywe i dziurawe chodniki, zbyt wysoko umieszczone aparaty w budkach telefonicznych, drzwi budynków otwierające się na zewnątrz, drzwi obrotowe, wąskie klatki schodowe uniemożliwiające montaż platformy lub innego urządzenia podnoszącego, niedostosowane toalety. Bariery architektoniczne utrudniają samodzielne funkcjonowanie osobom niepełnosprawnym i wręcz uniemożliwiają prowadzenie przez nich aktywnego trybu życia. Skutki powodują izolację tej grupy społecznej (...). Likwidacja barier architektonicznych to jeden z najważniejszych do rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych [Zętar 2004, s. 39].

⁵ Internet jest predestynowany do prowadzenia w nim badań ankietowych (...). Jednym ze sposobów ankietowania jest *rozsyłanie ankiet pocztą* (elektroniczną przyp. autora) (...) Najkorzystniejszą sytuacją jest ta, kiedy kwestionariusz można wysłać do starannie wyselekcjonowanej grupy respondentów. Taka sytuacja wystąpi wtedy, kiedy np. zdecydujemy się na przeprowadzenie badania wśród właścicieli gospodarstw agroturystycznych [Bajdak i inni 2003, s. 84-86].

terenie wyżej wymienionych województw. Zebrane adresy skatalogowane w specjalnie przygotowanym arkuszu stały się bazą wyjściową, próbą badawczą (dobór celowy). W momencie, gdy ukończona została baza adresowa, na potrzeby badań, stworzona została niezależna skrzynka pocztowa w serwisie „Onet.pl”. Wspomniana skrzynka emaliowa została skorelowana z adresem pocztowym „troman@op.pl”. Skrzynka pocztowa wraz z adresem posłużyły do wysyłania oraz odbierania wiadomości. Po skonfigurowaniu poczty, przygotowany został standaryzowany list elektroniczny (e-mail), który został następnie wysłany pod wcześniej zebrane adresy e-mail. List ten spełniał funkcję „**zamaskowanej ankiety**”. Przygotowanie jej w taki sposób znacząco wpłynęło na wiarygodność odpowiedzi, przez co i wyników całościowych.

Autor badania, w liście e-mail wystąpił w roli klienta, urlopowicza – osoby niepełnosprawnej, poruszającej się na wózku inwalidzkim, który wraz z rodziną, pragnie spędzić kwietniowy urlop w danym gospodarstwie agroturystycznym (tab. 3).

Czas oczekiwania na odpowiedź nie był limitowany. Po otrzymaniu odpowiedzi od właściciela bądź pracownika danego gospodarstwa agroturystycznego wysyłane były podziękowania. Zebrane odpowiedzi pozwoliły ocenić stopień przystosowania gospodarstw agroturystycznych do potrzeb klientów niepełnosprawnych.

Tabela 3. Treść wiadomości e-mail wysłanej do 150 gospodarstw agroturystycznych

Jestem zainteresowany urlopem w państwa gospodarstwie. W grę wchodziłby początek miesiąca kwietnia i rodzina licząca 4 osoby (dwójka dzieci- 14 i 16 lat). Jedyną barierą z naszej strony mogłaby się okazać moja częściowa niepełnosprawność. Czy będzie ona stanowiła dla państwa problem? Otóż poruszam się na wózku inwalidzkim. W pomieszczeniu jednak nie muszę z niego stale korzystać. W związku z tym mam pytanie o przystosowanie gospodarstwa (budynku i okolic) do przyjęcia osoby niepełnosprawnej. Czy dostępu do budynku „bronia” schody, czy jest podjazd? Jak przedstawiają się drzwi - czy zmieszczę się będąc na wózku; czy wewnątrz pomieszczenia są wysokie progi - z nimi mogę sobie poradzić ;)? Jak wygląda sprawa pokoi na piętrze - czy można skorzystać z poręczy na schodach? Czy jest łazienka na parterze? Czy łazienki są przystosowane do potrzeb osoby niepełnosprawnej? Wreszcie, czy będę miał problemy z poruszaniem się po terenie gospodarstwa (uliczki w ogrodzie itp.)? Wiem, że to grad pytań. Proszę jednak o wyrozumiałość. Będę wdzięczny za odpowiedź. Pozdrawiam Tadeusz Roman
--

Źródło: opracowanie własne

Wyniki i wnioski

Odpowiedzi nadsyłane były w przeciągu 10 dni⁶ od momentu wysłania ankiety w formie zapytania on-line. W pierwszej turze nadesłanych zostało 66 e-maili zwrotnych (44 %). Niemalże wszystkie e-maile zawierały próby opisu warunków panujących w danym gospodarstwie agroturystycznym. Ze względu na fakt, że jest to, zdaniem autora, zbyt mała zwrotność ankiet wysłane zostało ponaglenie⁷. Ponowne wysłanie ankiety w formie e-mail pozwoliło pozyskać odpowiedzi od 34 gospodarstw. Suma sumarum, pamiętając, że

⁶ Zdaniem autora badań konkretne daty wysyłania ankiety oraz czas nadsyłania odpowiedzi są mało istotne. Ich analiza nie wiąże się z tematyką badań jest więc niepotrzebna.

⁷ Przygotowana wiadomość e-mail została ponownie wysłana pod adresy, z których nie nadeszła odpowiedź.

wysłanych zostało 150 ankiet (po 50 na województwo) odpowiedzi udzieliło 100-tu właścicieli gospodarstw agroturystycznych (administratorzy poczty elektronicznej), co stanowi zwrotność na poziomie 67 % (tab. 5). Najwięcej ankiet nadesłano z woj. podkarpackiego – odpowiedzi udzieliło tu średnio 7 na 10 ankietowanych gospodarstw. Z punktu widzenia badań, rzetelności wyników i pozyskania jak największej liczby odpowiedzi, wysłanie „ponaglenia” jest w pełni uzasadnione, aczkolwiek z punktu widzenia klienta zainteresowanego zakupem usługi jest ono niedopuszczalne. Odsetek internautów wysyłając kilka razy to samo zapytanie w niedużych odstępach czasu jest znikomy. W wypadku udzielania informacji on-line (sprzedaży usług on-line) „wygrać” w sensie zachęcić klienta do zakupu usługi może to gospodarstwo, które odpowie jako pierwsze, w jak najszybszym czasie. W tym miejscu należy zauważyć, że osoby poszukujące ofert noclegu związanych z turystyką wiejską z grona tysiąca dostępnych wybierają kilka najbardziej dogodnych i wysyłają zapytanie do kilku gospodarstw naraz.

Tabela 4. Przykładowe odpowiedzi nadesłane z gospodarstw agroturystycznych*

Gospodarstwo „z utrudnieniami”:

Witam. Postaram się dokładnie odpowiedzieć na pańskie pytania. Niestety nasz domek nie był budowany z myślą o osobach na wózku inwalidzkim... Myślę, że główną przeszkodą będą schody prowadzące do wynajmowanego budynku. Na naszej stronie jest zdjęcie budynku wynajmowanego i widać takie drewniane schody, tak są z poręczą, ale jest ich kilkanaście chyba około 10, prowadzą one na spory taras z niego myślę, że do mieszkania wjechałby Pan, drzwi są szerokie na 80cm. Nie ma progów niestety łazienki nie mają udogodnień, są za małe by wjechać wózkiem. Mieszkanie jest typowe tzn. wersalki lub tapczany jest na stronie dosyć szczegółowy opis. Podwórko jest duże i część między opisywanym budynkiem a domem, w którym my mieszkamy jest wyłożone kostką brukową. Tu już nie ma żadnych schodów myślę, że swobodnie mógłby natomiast Pan korzystać z części wypoczynkowej tzn. saloniku i kuchni.

Niestety nie ma ich zdjęć na stronie. Do saloniku wchodzi się bez żadnych schodów minimalny próg, drzwi szer. 80 cm. w saloniku jest otwarty kominek, sofa stoły i krzesła oraz telewizor. z saloniku do kuchni prowadzą drzwi szer. 80 cm. tu już nie ma progów na podłodze są płytki o gładkiej powierzchni w kuchni sporej... Jest lodówka-zamrażarka, kuchnia gazowa czteropalnikowa, mikrofalówka oraz pełne wyposażenie od sztućców, garnków, patelni po kieliszki i kufle na piwo. Niczego nie należy ze sobą przywozić...

ogród... nie ma tu już schodów z brukowanego podwórka przechodzi się na rozległy trawnik, trawnik prowadzi do altany z grillem i hamaków itd. to wszystko jest opisane na stronie.

od naszego budynku oraz tego wynajmowanego prowadzi do drogi przez wieś nasza droga wyłożona również kostką okolica.. główna droga przez wieś nowy więc równy asfalt do sklepu około 100m. bez schodów.

.....

Gospodarstwo przystosowane:

Witam. Jesteśmy otwarci na wszystkich. Do budynku nie ma schodów remontując pomieszczenia zrobiliśmy drzwi tak aby wózek inwalidzki wjechał, w jednym segmencie jest łazienka przestronna i z zasłoną w brodziku ale nie mamy krzesła pod brodzik i uchwytów przy wc to jednak nie problem bo możemy zamontować w każdej chwili może Pan nam doradzi.

Po podwórku i placu ,domu ,całym i salonie nie ma progów i można jeździć bez problemu. My przyjmujemy na Hipoterapię dzieci też na wózkach to wiemy.

Proszę jeszcze pytać i ewentualnie zrobimy foto.

Pozdrawiam A.G.

*pisownia oryginalna

Źródło: badania ankietowe – odpowiedzi respondentów

Większość nadesłanych odpowiedzi zawierała szczegółowy opis warunków panujących w budynku mieszkalnym oraz w jego okolicy z punktu widzenia osoby niepełnosprawnej, w tym przypadku poruszającej się na wózku. Niektóre odpowiedzi były bardzo długie i wyczerpujące (tab. 4), niektóre zawierały jedynie zdanie definitywnej odmowy (tab. 5).

Definitywnej odmowy udzieliły 34 gospodarstwa agroturystyczne. We wszystkich przypadkach odmowa wynikała z barier architektonicznych, na jakie można napotkać w danym gospodarstwie (schody, progi, pokoje na piętrze, wąskie drzwi, stara zabytkowa architektura) oraz barier naturalnych zgotowanych przez przyrodę, często wynikających z położenia gospodarstwa w górach lub lesie (strome nie ubite podjazdy, strome, różnopoziomowe podwórze; tab. 7). Wynika to ze specyficznego charakteru agroturystyki i turystyki wiejskiej. Gospodarstwa często położone są na granicy wsi, na stokach, pod lasem, często wokół domu spotkać można alejki wysypane żwirem lub przyszyżoną darnią. Nie sprzyja to poruszaniu się na wózku inwalidzkim, aczkolwiek nie uniemożliwia go.

Tabela 5. Liczba nadesłanych odpowiedzi

Województwo	Liczba odpowiedzi	Z ponaglenia*	Definitywna odmowa
podkarpackie	36	8	12
małopolskie	30	11	13
warmińsko-mazurskie	34	13	9
Suma	100	32	34
udział procentowy (%)	67	21	23

*odpowiedź udzielona po wysłaniu drugiego e-maila „ponaglającego”

Źródło: badania własne

Zdaniem zaledwie 20-tu osób, gospodarstwo, które reprezentowały jest przystosowane do przyjęcia osoby niepełnosprawnej (tab. 6). Zaledwie 13 gospodarstw gościło do tej pory osobę niepełnosprawną. Jedynie 7 na 100 gospodarstw agroturystycznych dysponowało łazienką w pewnym stopniu odpowiadającą potrzebom osób niepełnosprawnych (łazienka na parterze, szerokie drzwi⁸, uchwyty pod prysznicem, uchwyty przy WC, kabina prysznicowa na poziomie podłogi, brak wysokich progów; tab. 6).

Tabela 6. Przystosowanie domu i okolic do przyjęcia osoby niepełnosprawnej

Województwo	Dom przystosowany*	Przystosowane podwórze	Gościli niepełnosprawnych
podkarpackie	10	17	6
małopolskie	4	17	3
warmińsko-mazurskie	6	21	4
suma	20	55	13
udział procentowy (%)	13	37	9

* w ocenie właściciela-respondenta (osoby odpowiadającej na zapytanie)

Źródło: badania własne

⁸ Projektując drzwi, należy pamiętać o minimalnej szerokości wynoszącej 90 cm i o uwzględnieniu powierzchni manewrowej, potrzebnej osobie niepełnosprawnej na wygodne otwarcie drzwi i skorzystanie z przejścia. Minimalna przestrzeń manewrowa najczęściej podyktowana jest sposobem otwierania skrzydeł drzwi (lewo- lub prawostronnie) oraz odległością drzwi od ścian, schodów, okien lub innych drzwi [ABC... dla architekta]. Jeden z najnowocześniejszych modeli wózka inwalidzkiego waży 6 kg i ma 65 cm szerokości. Niektóre wózki elektryczne ważą 120 kg i mają 80 cm szerokości. Podstawowe wymiary osoby na wózku i wymiary powierzchni manewrowych, powinny być uwzględnione przy projektowaniu przestrzeni z myślą o niepełnosprawnym użytkowniku [Zętar 2004 s. 39].

Niemalże połowa gospodarstw dysponuje pokojami na parterze bądź jednopiętrowym, parterowym domkiem letniskowym wynajmowanym turystom. Znacząca grupa gospodarstw posiada pokoje na piętrze, podczas gdy rodzina właściciela zamieszkuje parter. W takich przypadkach dostępu do „odizolowanej góry” bronią często strome i niewygodne schody. Kilku gospodarzy stwierdziło, że będąc w pełni sił sami niejednokrotnie mają problemy z ich pokonaniem⁹. Większość schodów posiada poręcz. Gospodarstwa, w których spotkać można poręcz obustronną policzyć można na palcach jednej dłoni.

Tabela 7. Stopień przystosowania domu do przyjęcia osoby niepełnosprawnej

Województwo	Schody z poręczą// brak schodów	Podjazd// niepotrzebny	Łazienka specjalna ¹⁰	Szerokie drzwi	Pokoje i łazienka na parterze
podkarpackie	12//6**	8//3	3	14	19
małopolskie	8//8	6//2	2	9	12
warmińsko-mazurskie	7//8	9//1	2	9	14
suma	27//22	23//6	7	32	45
udział procentowy (%)	18//15	15//4	5	21	30

Źródło: badania własne

Kilkanaście gospodarstw dysponuje podjazdem. Niestety, zaledwie kilka z nich posiada podjazd przygotowany z myślą o osobie poruszającej się na wózku inwalidzkim. W pozostałych przypadkach, jest to podjazd „przypadkowy” wykonany „nieumyślnie” lub podjazd w formie podwórza wyłożonego kostką (domy parterowe, bez wysokich fundamentów).

Podsumowanie

Wśród stu gospodarstw, które udzieliły odpowiedzi na zapytanie on-line nie znalazło się ani jedno zamieszkane przez rodzinę, której członkiem była osoba trwale niepełnosprawna poruszająca się na wózku inwalidzkim.

Większość gospodarstw agroturystycznych nie jest przygotowana do przyjęcia osoby niepełnosprawnej poruszającej się na wózku inwalidzkim. Przeszkodę stanowią pokoje rozlokowane na piętrze, strome, karkołomne schody, wysokie progi, brak podjazdów i wąskie drzwi. Z drugiej strony znajduje się grupa gospodarstw całkowicie lub częściowo przystosowanych. O fakcie ich przystosowania nie dowiemy się jednak z bezpośredniej informacji umieszczonej np. na stronie internetowej. Informację taką uzyskać można jedynie drogą mailową lub telefonicznie.

Gospodarstw dysponujących pomieszczeniem przygotowanym z myślą o osobie niepełnosprawnej jest jeszcze mniej. Część gospodarstw jest przystosowana „przypadkowo”. Wynika to np. z projektu domu (brak wysokich fundamentów oraz stromych schodów czyni go dostępniejszym dla osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim). Gospodarstwa

⁹ Sytuacja taka występuje często w budynkach starej daty o przedwojennej architekturze lub w starych odrestaurowanych chatkach z oryginalnym wystrojem. Niejednokrotnie, barierą dla modyfikacji budynku (budowa nowych schodów, podjazdów itp.) są decyzje konserwatora zabytków.

¹⁰ Najważniejsze, o czym trzeba pamiętać przy projektowaniu toalety dostępnej, to konieczność zapewnienia większej przestrzeni dla poruszania się osoby na wózku. Należy zachować odpowiednią szerokość drzwi oraz wysokość, na których są wszelkie przyciski, uchwyty czy poręcze. Miska ustępowa powinna znajdować się na wys. 50 cm, umywalka zaś na wys. 80 cm z wolną przestrzenią pod nią, umożliwiającą podjechanie wózkiem [ABC... dla projektanta]

dostosowane „umyślnie”, w pełni świadomie, można policzyć na palcach jednej ręki. Wynika to m. in. z faktu, że klientów niepełnosprawnych jest niewiele¹¹. Zaledwie 13 gospodarstw gościło w swych progach osoby niepełnosprawne. Gospodarze, którzy zgodzili się „nas” przyjąć zapewniali pełną pomoc np. doraźne wykonanie podjazdów a nawet uchwyty w łazienkach. Duża liczba ankietowanych odpowiadała ze zdziwieniem, twierdząc, że to pierwsze zapytanie ze strony klienta poruszającego się na wózku inwalidzkim. Zdziwienie gospodarzy świadczy o małej aktywności osób niepełnosprawnych na rynku usług agroturystycznych.

W praktyce, aktywna i zaradna osoba niepełnosprawna, jeśli tylko zechce, z pomocą rodziny, przyjaciół czy nawet samego gospodarza z powodzeniem może pokonać bariery architektoniczne występujące w przeważającej części gospodarstw. Wyjątek stanowią mogą gospodarstwa, których właściciele stanowczo odmówili przyjęcia osoby niepełnosprawnej z uwagi na niekorzystną lokalizację gospodarstwa lub bariery architektoniczne nie do pokonania.

Wszystkie nadesłane e-maile były uprzejme. Ankietowani zapewniali, że niepełnosprawność klienta nie stanowi dla nich żadnego problemu. Wszystkie osoby, które odmówiły przyjęcia osoby niepełnosprawnej tłumaczyły swoją decyzję barierami architektonicznymi bądź naturalnymi, na jakie napotkać można w gospodarstwach.

Mimo faktu, iż tak niewiele gospodarstw jest przystosowanych, osoba niepełnosprawna poruszająca się na wózku nie powinna mieć większych problemów z odnalezieniem gospodarstwa posiadającego pokoje na parterze lub parterowy domek z podjazdem. W poszukiwaniu znacząco pomaga zapytanie on-line, które rozesłać można do kilku gospodarstw naraz. Zebrane odpowiedzi pomogą w wyborze gospodarstwa najbardziej nam odpowiadającego.

Osoby odpowiadające na zapytanie on-line w e-mailu zwrotnym zadawały różne pytania związane z pomieszczeniami projektowanymi z myślą o osobach niepełnosprawnych. Zdecydowana większość respondentów nie wie jak powinny wyglądać pomieszczenia dla osoby poruszającej się na wózku. Gospodarzom szczególnie zainteresowanym, którzy planują dostosować jeden z domów lub jedno z pomieszczeń do potrzeb osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim polecono publikację Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji pt. „ABC... dla architekta”. Najważniejszy jest fakt, że pomieszczenia „specjalne” nie muszą i nie odbiegają drastycznie od pomieszczeń dla osób poruszających się bez wózka inwalidzkiego. Takie szczegóły jak uchwyty pod prysznicem, niżej umiejscowione kontakty, umywalki, półki itp., szersze drzwi niejednokrotnie nie są nawet zauważane przez osoby sprawne a znacząco ułatwiają normalne funkcjonowanie osobie niepełnosprawnej poruszającej się na wózku.

W trakcie dyskusji nad wynikami badań pojawiła się pytanie czy aby na pewno osoby niepełnosprawne ruchowo, odczuwające ograniczenie sprawności całkowite lub poważne stanowią wystarczająco dużą grupę nabywców; ujmując najprościej – czy na rynku ujawnia się popyt na usługi agroturystyczne ze strony osób niepełnosprawnych?

Według danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej¹² w Polsce jest aż 3,8 mln osób odczuwających całkowite lub poważne ograniczenie sprawności, z czego całkowitego ograniczenia sprawności doświadcza 21 % z nich. Statystyki pokazują więc, że grupa potencjalnych odbiorców nie jest mała. Część z nich pozostaje trwale przykuta do łóżka. Wciąż jednak pozostaje znaczny odsetek tych, którzy przy pomocy różnego rodzaju sprzętu ortopedycznego się przemieszczają. Mimo tego klientów niepełnosprawnych wciąż jest bardzo mało.

¹¹ 62% dorosłych Polaków nie ma, w ogóle kontaktów z osobami niepełnosprawnymi ani w swoim bliższym, ani dalszym otoczeniu – donosi raport z badań OBOP (2002 r.) [Bieganowska 2004, s. 44]

¹² dane statystyczne z 04.06.2007, źródło: <http://www.mpips.gov.pl> (dostęp z dnia 05.04. 2008)

Mała liczba gospodarstw przystosowanych wynika z faktu, że osoby niepełnosprawne poruszające się na wózku inwalidzkim są klientami niezwykle rzadkimi. Właściciele gospodarstw agroturystycznych nie będą posiadali pomieszczeń dedykowanych osobom niepełnosprawnym, jeśli nie będzie tego wymagał rynek. Nikt nie będzie chciał ponieść kosztów adaptacji pomieszczeń lub budowy nowych dedykowanych w momencie, gdy nie będzie popytu, co tożsame jest z brakiem perspektyw na zwrot zainwestowanego kapitału. Związane jest to z pewnymi zmianami, które nastąpić muszą zarówno po stronie osób niepełnosprawnych jak i po stronie gospodarstw agroturystycznych. W momencie, gdy osoby niepełnosprawne wykażą aktywność na rynku usług agroturystycznych liczba gospodarstw dostosowanych będzie rosła. Proces zmian widać w praktyce, w gospodarstwach, które gościły osoby niepełnosprawne. Wystarczyła jedna wizyta jednej osoby niepełnosprawnej by gospodarze przełamali lody i wprowadzili kilka technicznych udogodnień umożliwiających swobodne poruszanie się osobie uwięzionej na wózku po gospodarstwie. W ponownym kontakcie z osobą niepełnosprawną gospodarze już nie odczuwają zdziwienia, wręcz przeciwnie, wskażą swoje gospodarstwo jako to, które jest gotowe by przyjąć osobą niepełnosprawną.

Literatura

1. *ABC... dla architekta*, Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji; wersja on-line, dostęp z dnia 24 lutego 2008, www.niepełnosprawni.pl
2. Bajdak A. i inni (2003), *Internet w marketingu*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 84-86,
3. Bartnikowska U., Żyta A. (2007), *Żyjąc z niepełnosprawnością, przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń, s. 7-11, 87
4. Bieganowska A. (2004), *Niepełnosprawni w mediach*, [w:] *Obyczaje* nr 18-19, lato-jesień 2004, s. 44
5. Charytonowicz J., Lewandowski T., Witczak P. (2004), *Postulat dostępności miejsc pamięci dla osób starszych i niepełnosprawnych w wieku informacji* [w:] *Ergonomia niepełnosprawnym*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 77
6. Lecewicz-Bartoszewska J., Lewandowski J. (2004), *Ergonomia niepełnosprawnym*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 7.
7. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, Niepełnosprawni – Statystyka 04.06.2007, dostęp z dnia 05.04.2008
8. Nocuń M. (2007), *Jednorazowy akt pomocy*, [w:] *Tygodnik powszechny*, nr 31 (3 030), s. 37
9. Omelańczuk I. (2002) *Polskie bariery, raport z badań*, [w:] DOM dodatek do Gazety Wyborczej nr 61, wydanie waw z dnia 13/03/2002, str. 4,
10. Osoby niepełnosprawne i ich gospodarstwa domowe 2002, (2003), Haliny Dmochowskiej (red.), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, s. 23-25,
11. Program „Dom bez barier”, ankieta dla osób niepełnosprawnych z dysfunkcją kończyn dolnych; DOM nr 14 dodatek do Gazety Wyborczej nr 80, wydanie waw z dnia 04/04/2001, str. 8,
12. Stochmiątek J. (1997), *Andragogika specjalna*, [w:] *Pedagogika specjalna*, Wydawnictwo UAM, Poznań, s. 383,
13. Syrkus H. (1984), *Społeczne cele urbanizacji*, PWN, Warszawa, s. 639-640,
14. Zętar J. (2004), *Bariery w architekturze*, [w:] *Obyczaje* nr 18-19, lato-jesień 2004, Bieganowska. 39-42